

Araştırma Makalesi/Research Article**Türk Romanında Görücü Usulü Evlilikler (1971-1980)****Arranged Marriages in the Turkish Novels (1971-1980)***Adem GÜRBÜZ******Öz**

Görücü usulü evlilikler toplumda sık rastlanan evlilik türlerindedir ve yapılan araştırmalara göre Türkiye'deki en yaygın evlenme şeklidir. Aşkın ötelendiği (en az bir taraf için) ve mantığın öne çıkarıldığı bu tür evliliklerde, aile büyüklerinin veya aracılardan rolü oldukça büyüktür. Çünkü aracılardan (elçiler), evlenecek çiftler adına sorumluluk almakta ve iki tarafı bir araya getirmektedir. Görücü usulü evliliklerin gelenek boyutu da ihmal edilmemelidir. Özellikle kapalı toplumlarda en geçerli evlilik şekli, görücü usulü evliliklerdir. Çünkü kadın ve erkeğin birbirini tanıma imkânının olmadığı yerlerde doğal olarak görüclük uygulaması gelişir.

Romanlar, bünyesinde yaşanan toplumdan izler taşır. Her ne kadar kurgu da olsa, romanlardan hareketle toplumların kültürleri, gelenekleri, yaşantıları vb. hakkında bilgiler elde etmek mümkündür. Bu çalışmada 1971-1980 döneminde yayımlanan yüz yirmi romandaki görücü usulü evlilikler incelenecektir. Romanlar bir tür doküman olarak görülecek ve bu dokümanlardan elde edilen verilerden yola çıkılarak görücü usulü evliliklerin nasıl ortaya çıktığı, hangi tür romanlarda sıkça işlendiği, bu tür evliliklerde tarafların rızasının olup olmadığı, aracılardan üstlendikleri fonksiyonlar vb. irdelenecektir. Ayrıca ilgili dönemdeki istatistiksel çalışmalardan da yararlanılacak, karşılaştırmalar yapılacak ve bunun neticesinde bazı değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Görücü Usulü Evlilik, Roman, Gelenek, Tema, 1971-1980.

Abstract

Arranged marriages are common marriages in the community and the most common form of marriage in Turkey. In such marriages where love is pushed back into the background (for at least one side) and logic is highlighted, the role of family elders or intermediaries is quite large. Because intermediaries, take responsibility and bring the two sides together for the couples who will get married. The tradition in arranged marriages should not be neglected. Arranged marriages are, especially in closed societies, the most valid form of marriage. Because in places where men and women do not have the opportunity to know each other, the practice of arranged marriages naturally develops.

Geliş Tarihi/Received: 28.02.2019 - Kabul Tarihi/Accepted: 22.05.2019

* Bu makale "Türk Romanında Aile (1971-1980)" isimli yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bingöl/Türkiye, ademgurbuz@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6212-1500.

The novels, bear traces from the communities in which they live. Although fiction, it is possible to obtain information about through novels the cultures, traditions, life experiences of societies, etc. In this study, the arranged marriages in the hundred novels published in 1971-1980 period will be examined. The novels will be seen as a kind of document and based on data from these documents how arranged marriages occur, what kind of novels are frequently used, whether there is consent of the parties in such marriages, the functions undertaken by the intermediaries etc. will be discussed. In addition, statistical studies from the related period will be used, comparisons will be made and the results will be evaluated.

Keywords: Arranged Marriages, Novel, Tradition, Theme, 1971-1980.

GİRİŞ

Evlilik, aile kurumunun varlığını ve devamını sağlayan en önemli etmenlerden biridir. Toplumlar, meşru zeminde devamlılığını evlilik yoluyla sürdürür. Türk toplumunda evlenme/yuva kurma toplumun temelini teşkil eder. Eski Türklerde evlilik, “eblenme” şeklinde ifade edilirdi; eb sözcüğü ise eski Türkçede ev/çadır anlamında kullanılır. Evlenmek aynı zamanda ev/bark sahibi olmak anlamında da kullanılır. Bu durum evlenen kişilere duyulan saygıyı gösterir (Çimen, 2008: 122-123). Bu bağlamda Türk toplumunda evliliğin bir statü göstergesi olduğu söylenebilir. Çünkü evlenen bireyler, bu yolla mülkiyet sahibi olmakta ve toplumda kabul görmektedir.

Toplumsal yapımızda evlilik; hem geleneksel olarak hem de inanç noktasında tavsiye edilen bir yapıdır. Göçebe ve savaşçı bir toplum olan eski Türkler, evliliği önemser ve özendirir. Erkek, evlenir evlenmez babasının velayetinden çıkar ve hakanın velayetine geçer. Mirastan hissesini almak için babasının vefat etmesini beklemez. Evleneceği zaman aile malından mirasını peşin olarak alır. Evlenecek kıza ebeveynleri ve akrabaları hediyeler sunar. Gelinle damat da mallarını birleştirir ve ortaya yeni bir hane çıkar (Çimen, 2008: 125). Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte bu özendirme daha da pekiştirilir. Nur suresi 32. ayette “Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir (DİB, 2011: 387) buyrulur. Hz. Peygamber de Müslümanları evlenmeye teşvik eder, bu konuda velilere ve devlete görevler yükler. Bekâr kalmayı âdet edinenleri şiddetle kınar (DİB, 2008: 149). “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse benden değildir. Evleniniz! Zira ben, diğer ümmetlere karşı siz(in çokluğunuz) ile iftihar edeceğim” (Canan, 1988: 187) hadis-i şerifi de evliliğin teşvik edilme ölçüsünü belirtmesi bakımından önemlidir.

Evlilik, Türk ve Osmanlı toplumunda birçok şekilde icra edilmiştir. Görücü usulü evlilik, aşk evliliği, akraba evliliği, zoraki evlilik, kaçarak evlenme gibi evlilik çeşitleri toplumsal yapıda en yoğun olarak karşılaşılan evlilik çeşitlerindedir. Bu çalışma, 1971-80 dönemi romanlarındaki görücü usulü evlilikleri irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda görücü usulü evlilikler hakkında kısaca bilgi verilmesi yararlı olacaktır.

GÖRÜCÜ USULÜ EVLİLİKLER

Görücü usulü evlilik, araçlar yoluyla gerçekleştirilen bir evlilik türüdür. Bu evlilik türünde evlenecek çiftler, genellikle birbirlerini önceden tanımaz. Aile büyükleri veya evlenecek gençlerin yakınları aracı olur ve evlilik gerçekleşir. Görücü usulü evliliklerde evlenecek gençlerin rızası her zaman aranmayabilir. Aile büyükleri, evlenecek çiftler adına zaman

zaman kararlar alır; gençlere ise durum sadece tebliğ edilir. Bu tür uygulamalar daha çok erkek egemen toplumlarda ve kırsal kesimde görülür. Çünkü “Geleneksel ilişki biçimlerinin yoğun olduğu toplumlarda bireyler, birçok konuda kendi başına karar verme özgürlüğüne sahip değildir, daha çok içinde buldukları toplumsal yapının öngördüğü değerlere ve normlara göre hareket etmek durumundadır” (Bağlı & Sever, 2005: 18).

Eski Türklerde görücü usulü evlilik yaygın bir uygulama değildir. Türk ailesi hakkında araştırmalar yapan ilk Batılı araştırmacı Grenard’ın tespitine göre; Türk kıızı, hayat arkadaşını seçmekte nispi bir hürriyet sahibidir ve toplumsal yaşama katılmaktan çekinmez (Fındıkoğlu, 1991: 22). Radloff da benzer kanaattedir. Radloff’a göre Altaylılarda kadın ve erkek arasındaki konuşma ve görüşme serbestisi çok uzak geçmişe sahiptir (Rasonyi 1971’den aktaran: Türkdoğan, 1992: 38). Fakat bu durum, Türklerin İslamiyet’i kabulüyle birlikte değişmeye başlar ve kadınlar daha muhafazakâr bir yapıya bürünür. Çünkü İslamiyet, kadının örtünmesini ve mahremlerinden sakınmasını emreder. Nur suresi 31. ayette mealen şöyle buyrulmaktadır:

Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zinet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkeklği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü’minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz! (DİB, 2011: 387).

Kadın, İslamiyet’in bu emri ile birlikte mahremlerinden daha fazla sakınmaya başlar. Erkeklerle eskisi gibi rahat konuşamaz. Bu da doğal olarak kadın ile erkeğin birbirini tanımasını ve flörtü engeller. Bununla birlikte İslamiyet inancı, evlilikte kadın ile erkeğin birbirini görmesinde ve tanınmasında bir mahzur görmez. Hatta ideal bir evlilik için kadın ile erkeğin birbirini görmesi tavsiye edilir. İslam peygamberinin buyurduğu “Allah bir kimsenin kalbine evlenme arzusu attığı zaman, ona bakmasında bir beis yoktur!” (Canan, 1988: 192) hadis-i şerifinden de anlaşılacağı gibi İslamiyet, evlenecek kişilerin birbirlerini görmesini meşru ve caiz olarak görmektedir. Fakat bu evlilik çeşidi, zaman zaman İslamiyet’in benimsemediği bir şekle dönüşür. İslam dinine göre evlenecek çiftlerin evlenme iradelerini ortaya koymaları şarttır (DİB, 2008: 204). Fakat toplum, zaman zaman İslam inancının dışına çıkar ve görücü usulü evliliği bir zorla evlendirmeye dönüştürür.

Görücü usulü evlilik, Cumhuriyet Türkiye’sine kadar en yaygın evlilik çeşidi olarak süregelmiştir. Alan Duben ve Cem Behar yaptıkları araştırma sonucunda, 1920-1930’lara kadar evliliklerin çoğunun görücü usulü olarak gerçekleştiğini belirtir (Duben & Behar, 2014: 107). Yapılan araştırmalar görücü usulü evliliğin günümüzde de en yaygın evlilik türü olduğunu ortaya koymaktadır. Aile Bakanlığının 2006 yılında 12.208 hane üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, evliliklerin yüzde 61’i görücü usulü olarak gerçekleşmiştir (ASPB, 2006: 42). Kurumun beş yıl sonra 12.056 hane üzerinde yaptığı araştırmada ise görücü usulü evliliklerin oranı yüzde 51 olarak saptanmıştır (ASPB, 2011: 68). Görüldüğü gibi görücü usulü evlilik hâlen en yaygın evlenme şeklidir.

TÜRK ROMANINDA GÖRÜCÜ USULÜ EVLİLİKLER

Görücü usulü evlilikler, romancılığımızın başlangıç aşamasında sosyal bir problem olarak görülür ve eleştirel bir gözle okuyucuya sunulur. Çünkü kadın ve erkeğin birbirini tanımadan gerçekleştirdiği bu tür evlilikler, dramatik olayların yaşanmasına neden olabilmektedir. Bunun en bariz örneği, Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-u Tal'at ve Fitnat* adlı eserinde görülür. Romanda Talat'ı seven Fitnat, sevmediği bir adam olan Ali Bey ile görücü usulü olarak, zorla ve kandırılmak suretiyle evlendirilir. Fitnat ise böyle bir evliliği kabullenmek istemez ve intihar ederek yaşamına son verir. Yazar, romanda görücü usulü evliliği sakıncalı bir evlilik türü olarak görür ve bunun yerine aşk evliliklerini yüceltir. Şemsettin Sami, görücü usulü evlilikle ilgili düşüncelerini, roman karakterlerinden Saliha Hanım'ın ağzından şu şekilde aktarır:

Ah biçare biz karılar!... Bizi hiç insan sırasına koymazlar! Babalarımız, istedikleri adamlara bizi hediye verircesine verirler. O adamların tabiatını sormazlar. Biz bu adamlarla geçinecek miyiz? Orasını hiç düşünmezler. Bize bir defa 'Filan adamı koca ister misin?' yahut 'Kimi koca istersin' diye sormak yok (Sami, 2004: 39).

Görüldüğü gibi romancı, görücü usulü evliliklerde kadının bir tür meta haline gelmesinden, kadının fikrinin alınmamasından, kadının görüşünün bir öneminin olmamasından yakınmaktadır. Tanzimat döneminin en velut romancısı olan Ahmet Mithat Efendi de romanlarında görücü usulü evlilikleri eleştirir. *Yeryüzünde Bir Melek* adlı eserinde toplumsal yapıda aşk evliliklerine nadiren rastlandığını, evlilik kararının genellikle aile büyükleri tarafından alındığını anlatır ve şu şekilde eleştirir:

Bizim memleketimizde, kızlardan sevdikleri adamlara varmış olanları pek nadir olup, ağlebi sevdiğini değil henüz yüzünü bile görmediği adamlara varırlar. Hatta kızlar nasıl bir koca istediklerini hülya eyledikleri zaman, zihinlerinde karar verdikleri gibi kocalara da nadir varabilirler. Zira onlar kocalarına kendileri varmazlar. Hatta kocaları dahi karılarını kendileri almazlar. Evlenecek olan herifler kız intihabını akrabasına havale eyledikleri gibi onlar dahi alacakları kızı kendisinden değil akrabasından isterler. Sanki kocaya varacak ve evlenecek olanlar kendileriymiş gibi onlar neye karar verirlerse delikanlıyla kız dahi ona razı olurlar (Mithat, 2000: 50).

Tanzimat romancıları, görücü usulü evliliği eleştirmelerine rağmen bu tür evlilikleri toplumsal yaşamın bir gerçeği olarak görür. Örneğin *Felâtnun Bey ve Râkım Efendi* romanında, Felâtnun'un kız kardeşi Mihriban için birçok görücü gelir ve Mihriban, çeşitli bahanelerle bu görücüleri kovar. Romanda görücülük, o günün bir gereği olarak görülür ve normal bir durum olarak karşılanır. Yazar, birçok romanında görücü usulü evlilik örnekleri sunar. Örneğin *Felsefe-i Zenan* romanındaki Muhsin Paşa, Zekiye'yi görücü usulü olarak evlendirir. *Karnaval* romanındaki Zekâyî, görücü usulü olarak evlenir.

Romanlarımızdaki görücü usulü evlilik örneklerini arttırmamız mümkündür. Örneğin Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye*'sindeki Dehri Efendi, kızına kendisi koca bulur. Yine aynı yazarın *Metres* adlı eserindeki Firuze Hanım, gelini Saffet'i kendisi belirler. Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul* adlı eserinde evlilikler genellikle aile büyüklerinin kararı ile oluşur. Sıddık Paşa, Macide'yi yaşlı Senih Efendi ile evlendirir. Senih Efendi, kızı Melahat için koca arayışı içerisine girer ve sonunda istediği gibi biriyle evlendirir. Samet Ağaoğlu'nun *Büyük Aile* adlı romanındaki Hacı Gıyas, dört oğlunu kardeşinin dört kızıyla evlendirir. Nahit Sırrı Örik'in *Abdülhamit Düşerken* adlı eserindeki Nimet, Sedat Bey ile padişah buyruğu ile nişanlanır. Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama*

Enstitüsü romanındaki Abdüsselam Bey, himayesindeki Hayri ile yetiştirmesi Emine'yi evlendirir (Esen, 1991: 211).

Özetle görücü usulü evlilikler, başlangıcından itibaren romanlarımızda işlenmektedir. İlk dönem Tanzimat romancıları, toplumsal fayda kaygısıyla görücü usulü evlilikleri eleştirmiş ve bu tür evliliklerin mahzurlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Sonraki romancılar ise görücü usulü evliliği bir tür toplumsal gerçeklik olarak değerlendirmiş, toplumdaki evlilik anlayışının romanlardaki tezahürü şeklinde işlemiştir.

1971-1980 DÖNEMİ ROMANLARINDA GÖRÜCÜ USULÜ EVLİLİKLER

Bu çalışma 1971-1980 döneminde yayımlanmış romanlarla sınırlıdır. Kapsamın 1971 yılında yazılan romanlar ile başlatılmasının gerekçesi, bu döneme kadar yazılan romanlardaki “aile” yapısının Nüket Esen tarafından “Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)” başlıklı doktora tezinde incelenmiş olmasıdır. Çalışmada on yıllık bir zaman dilimi içerisinde yayımlanmış romanlar örneklem olarak seçilmiş, ilgili dönemde roman yazmış elli romancıya ait yüz yirmi roman tespit edilmiş¹ ve bu romanlar doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma neticesinde incelenen romanlardan yirmi üçünde görücü usulü evlilik örneği tespit edilmiştir. Romanlardaki tespitler şu şekilde sıralanabilir:

¹ Makale kapsamında incelenen romanlar şunlardır: **Ağaoğlu, Adalet**; *Bir Düğün Gecesi, Yazsonu, Fikrimin İnce Gülü, Ölmeye Yatmak*. **Akbal, Oktay**; *İnsan Bir Ormandır. Akçam, Dursun*; *Kanlıdere'nin Kurtları*. **Altan, Çetin**; *Bir Avuç Gökyüzü, Küçük Bahçe, Viski, Büyük Gözaltı*. **Anday, Melih Cevdet**; *Raziye, İsa'nın Güncesi*. **Apaydın, Talip**; *Tütün Yorgunu, Define, Yoz Davar*. **Atay, Oğuz**; *Tehlikeli Oyunlar*. **Atılğan, Yusuf**; *Anayurt Oteli*. **Atsız, Hüseyin Nihal**; *Ruh Adam*. **Baykurt, Fakir**; *Kara Ahmet Destanı, Yayla, Keklik, Köygöçüren*. **Bener, Erhan**; *Elif'in Öyküsü*. **Bilbaşar, Kemal**; *Başka Olur Ağaların Düğünü*. **Buğra, Tarık**; *Firavun İmanı, Gençliğim Eyyvah, Dönemeçte*. **Celal, Peride**; *Evlü Bir Kadının Günlüğünden, Üç Yirmidört Saat*. **Cilasun, Raif**; *Oğlum Osman, Bir Annenin Feryadı, Beklenen Sabah, Haram Lokma*. **Çamalı, Necati**; *Aşk Da Gezer, Acı Tütün, Yağmurlarla Topraklar*. **Çokum, Sevinç**; *Zor*. **Dağcı, Cengiz**; *Üşüyen Sokak*. **Edgü, Ferid**; *O, Kimse*. **Erbil, Leyla**; *Tuhaf Bir Kadın*. **Füruzan**; *Kırk Yedi'liler*. **İleri, Selim**; *Ölüm İlişkileri, Bir Akşam Alacası, Destan Gönülleri, Cehennem Kraliçesi, Her Gece Bodrum*. **İlgaz, Afet**; *Aşamalar*. **İlgaz, Rifat**; *Karartma Geceleri, Sarı Yazma*. **İlhan, Attila**; *Fena Halde Leman, Yaraya Tuz Basmak, Sırtlan Payı, Bıçağın Ucu*. **Kakıncı, Tarık Dursun**; *Gün Döndü, Kayabaşı, Alçaktan Uçan Güvercin*. **Kazancı, Ahmet Lütfi**; *Son Fırtına, Bir Vicdan Uyandırıyor, Üvey Anne*. **Kemal, Yaşar**; *Deniz Küstü, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf, Yağmurcuk Kuşu, Yılanı Öldürseler, Al Gözüm Seyreyle Salih, Binboğalar Efsanesi, Çakırcalı Efe, Kuşlar Da Gitti*. **Kocagöz, Samim**; *Tartışma, İzmir'in İçinde*. **Korcan, Kerim**; *Ter Adamları*. **Kudret, Cevdet**; *Karıncağı Tanırız*. **Kutlu, Ayla**; *Islak Güneş, Kaçış*. **Kür, Pınar**; *Asılacak Kadın, Yarın Yarın, Küçük Oyuncu*. **Miyasoğlu, Mustafa**; *Dönemeç, Kaybolmuş Günler*. **Nadir, Kerime**; *Kaderin Sırrı, Karar Gecesi, Dert Bende, Zambaklar Açarken, Bir Çatı Altında*. **Nesin, Aziz**; *Tatlı Bettiş, Surnâme, Tek Yol, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*. **Okçu, Emine Işın**; *Çiçekler Büyür, Tutsak, Sancı*. **Öz, Erdal**; *Yaralısın*. **Özlü, Demir**; *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları, Bir Uzun Sonbahar*. **Özlü, Tezer**; *Çocukluğun Soğuk Geceleri*. **Polat, Ömer**; *Dilan, Saragöl, Mahmudo İle Hazel*. **Rifat, Oktay**; *Bir Kadının Penceresinden, Danaburnu*. **Sayar, Abbas**; *Çelo, Dik Bayır, Can Şenliği*. **Soysal, Sevgi**; *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, Şafak*. **Tahir, Kemal**; *Bir Mülkiyet Kalesi, Yol Ayrımı, Hür Şehrin İnsanları, Damağası, Karılar Koşusu, Namuscular*. **Timuçin, Afşar**; *Yarına Başlamak, Gece Gelen Eski Dost*. **Türkali, Vedat**; *Bir Gün Tek Başına*. **Yavuz, İbrahim Ulvi**; *Çalkantı, Korkunun Bedeli, Dikenli Yollar*. **Yıldız, Bekir**; *Halkalı Köle*. **Zorlutuna, Halide Nusret**; *Aydınlık Kapı*.

Çalışmada üç romanı incelenen Abbas Sayar'ın iki romanında görücü usulü evlilikler örneklerdir. *Can Şenliği* romanındaki Hüseyin Ağa, ilk evliliğini görücü usulü olarak gerçekleştirir. Hüseyin Ağa, evlenmeden önce karısını hiç görmemiştir. Hatta nikâhta bile karısını görme imkânı bulamaz; çünkü nikâh, karısının vekili aracılığıyla kıyılır (Sayar, 2011: 136).

Abbas Sayar'ın *Dik Bayır* romanındaki Elif, görücü usulü olarak evlenir. Elif, köylülerinden Celal ile nişanlıdır; fakat kendisine Almanya'dan zengin bir talip çıkar. Elif'in ailesi de bunun üzerine nişanı bozar ve kızlarını bu Almanca ile evlendirmeye karar verir. Elif'e talip olan Kerim, onu sadece fotoğraflarından görmüştür. Almanya'da bir gâvurla evlenmek istemez ve Elif için her türlü fedakârlığa da hazırdır: "Her bir teklifat baş üstüne. Burada bir Alman garısı kızıyla evlenip de dinimi, devletimi karalayamam" (Sayar, 2002: 209). Fakat işler, Elif'in ailesinin tasarladığı gibi gerçekleşmez. Elif'in eski nişanlısı Celal reddedilmeyi kabullenmez, Elif'i zorla kaçıtır ve ona tecavüz eder. Böylece Elif'i kirlettiğini ve değersizleştirdiğini düşünür. Olayı öğrenen Kerim, başlangıçta Elif'ten uzaklaşır; çünkü bekâreti bozulmuş bir kız, toplum nazarında kirlenmiş bir kızdır. Fakat Kerim, vicdanlı biridir, kendi içinde uzun muhasebeler yapar ve sonunda Elif'i yüzüstü bırakmanın doğru olmayacağına karar verir. Kerim'in yaptığı iç muhasebesi, okuyucuya şu sözlerle yansıtılır:

Bu Elif'e biz yazık ettik.. Yazısını aktan karaya çeviren benim.. Benim sebep her bir kötülüğe.. Elif'i yüzüstü, kötü yazgısının perişanlığında bırakmak benim şerefime yakışmaz.. Evlenmeliyim Elif'le.. Alıp götürmeliyim Elif'i Alamanya'ya... Ya, "Elin dağa kaçırıp bozduğu bir kızı kucaklayıp getirdi," derlerse.. Duyarlar.. Elin uşağı bu.. Haberin namuslusuna bel açmaz da, hasetli fesatlısına tayyare postası olur.. Varsın olsunlar (Sayar, 2002: 296).

Kerim, bu karardan sonra hızla gerekli işlemleri yapar ve Elif'le resmî nikâh kıyar (Sayar, 2002: 306). Sonrasında ise karısıyla birlikte Almanya'nın yolunu tutar.

Ahmet Lütfi Kazancı'nın *Bir Vicdan Uyanıyor* romanındaki Tümay, başlangıçta içki müptelası ve sarhoş bir karakterdir. Fakat daha sonra yaptıklarından pişmanlık duyar, tövbe eder ve kendine yeni bir yaşam kurar. Eski yaşamını hatırlattığı için de adını Murat olarak değiştirir (Kazancı, 2011a: 145). Murat'ın yeni yaşamı, dürüstlük ve topluma faydalı olma esasına dayanır. Bu durum zamanla herkes tarafından da takdir edilir. Murat, bu süreçte bir firmada tezgâhtar olarak çalışır ve Murat'ın patronu Akif Bey, onun dürüstlüğünden ve iş ahlakından oldukça memnun kalır. Mütedeyyin bir karakter olan Akif Bey, bekâr yaşamının hoş bir hayat tarzı olmadığını düşünerek Murat'ı evlendirmek ister ve bu konuda Murat'ın ağzını yoklar. Murat ise patronuna evliliğin güzel bir şey olduğunu; fakat maddi durumunun henüz evlilik için elverişli olmadığını söyler (Kazancı, 2011a: 221). Akif Bey, evlilik önündeki tek engelin maddiyat olmasına sevinir ve düğün masraflarını borç olarak ödeyeceğini vaat eder. Bu durumda sadece evlenecek helal süt emmiş bir kızın bulunması kalır. Bu görevi ise Akif Bey'in hanımı üstlenir. Murat'ın karşısına Aliye adında, babası vefat etmiş genç bir kız çıkarılır. Kız oldukça garibandır. Bu durum Murat'ın daha çok hoşuna gider; çünkü bu evlilik yoluyla gariban bir kızı yokluktan kurtarmış olacaktır. Murat ile Aliye, birbirlerine iş yerinde gösterilir ve her iki taraf da bu izdivacı onaylar. Düğün konusunda Murat'ı zor duruma düşürecek masraflardan kaçınılır ve kısa süre içerisinde sade bir düğünle evlilik gerçekleştirilir.

Türk toplumunda hâkim olan geleneksel dayanışmacı ve bütünleşmeci temel zihniyet yapısı, karşı cinsle arkadaşlık ilişkisini hoş görmez. Daha başından belirlenen

“evlilik amaçlı” ve aile kurmaya dönük bir ilişki biçimiyle, “görücülük” olgusunu öne çıkarır (Yılmazçoban, 2008: 130). Romanda bu durum örneklenir. Evlenecek çiftler, birbirlerini önceden tanımayan çiftlerdir. Aile büyüklerinin aracılığıyla ve evlilik amaçlı olarak damat adayı için uygun eş arayışları içine girilir. Daha sonra damadın karşısına bu eş adaylarından biri çıkarılır. Evlenecek çiftlerin birbirlerini fiziksel olarak görmesinden sonra da evlilik kararı alınır. Bu evlilikte aile kurumumuzla ilgili bir başka unsur daha dikkat çeker. Bekârları evlendirmenin sevap olduğunu düşünen hayırsever insanlar, gençlerin evlenmesi için önyak olur. Böylece aile kurumunun devamı sağlanmış olur.

Ahmet Lütfi Kazancı'nın *Son Fırtına* romanındaki Hasan, dürüst ve inançlı bir delikanlıdır. Harama el uzatmaz, Allah'ın rızasını her şeyin üstünde tutar. Bir gece evine doğru ilerlerken iki kabadayının yaşlı bir adamı dövdüğünü gören Hasan, hiç duraksamadan yaşlı adamın yardımına koşar, kabadayılarla dövüşür ve bu esnada bıçaklanır. Kabadayılar, Hasan'ın yaralanmasından endişelenir ve olay yerini terk eder. Sonrasında Hasan hastaneye kaldırılır ve birkaç gün boyunca da hastanede yatmak zorunda kalır. Hasan'ın kabadayılardan elinden kurtardığı yaşlı adam, Salih Bey isminde biridir. Salih Bey, Hasan'ın bu iyiliğini karşılıksız bırakmak istemez ve ona yüklü miktarda bir para teklif eder. Fakat Hasan, Salih Bey'in tüm ısrarlarına rağmen bu parayı kabul etmez. Çünkü o, sırf Allah rızası için bu kavgaya atılmıştır ve Salih Bey'den kendisi için sadece dua etmesini ister (Kazancı, 2005: 241-246).

Salih Bey, karşılaştığı bu delikanlıdan oldukça etkilenir. Çünkü Hasan gibi inançlı ve dürüst delikanlılar artık pek nadirdir. Salih Bey, bir müddet sonra Hasan'ın ustası Kâmil Bey'le konuşur ve kızını Hasan'la evlendirmek ister. Kâmil Bey de bu evliliği uygun görür ve durum o sırada askerde olan Hasan'a mektupla bildirilir. Hasan, Salih Bey'in kızını o güne kadar hiç görmemiştir; fakat ustası Kâmil Bey'e güvenmektedir. Bunun üzerine ustasına mektupla cevap verir ve evliliğe razı olduğunu şu sözlerle belirtir:

Münasip gördüğünüze benim ne diyeceğim olabilir? Elbette hakkımda en hayırlı olanı düşünmüşsünüzdür. Ancak maddi durumumu göz önünde bulundurarak zaman tayin ederseniz memnun olurum. Düğün yapacak durumda olmadığımı siz benden daha iyi biliyorsunuz (Kazancı, 2005: 253).

Hasan, o kadar dürüst bir delikanlıdır ki evleneceği kız hakkında bilgi edinmek yerine sadece maddi durumunun o an için yetersiz olduğunu ve mahcup olmak istemediğini belirtmekle yetinir. Evleneceği kızın kim olduğunu, güzelliğini, inançlarını sorgulama gereği bile duymaz. Çünkü ustası Kâmil Bey'in onu yanlış bir işe sürüklemeyeceğinden emindir. Hasan, askerliğini bitirip Çorum'a döndükten sonra ustası ile ortaklaşa çalışmaya başlar ve üç ay içerisinde bu evlilik gerçekleştirilir. Hasan ve karısı Leyla, kısa süre içerisinde bir de erkek evlat sahibi olup huzur içinde yaşar (Kazancı, 2005: 253-256).

Burada olağanın dışına çıkılmış ve kız babası, damat adayına talip olmuştur. Bu durum yozlaşmış bir toplumda kendi değerlerini yitirmeyen, inançlarından kopmayan, dürüst ve ahlaklı bir kişiliğe sahip olan damat adayının etkisiyle olur. Salih Bey, bu yüzden karşılaştığı bu erdemli genci elinden kaçırmak istemez ve onu, kızı için ideal bir eş olarak görür. Bunun için de rutinin dışına çıkar ve ilişkiyi kız tarafı başlatır. Damat ve gelin adayları, birbirini görmeden evlilik kararı alınır. Bu evlilik, yazar tarafından idealize edilmiş bir evliliktir. Çünkü burada taraflar, birbirlerinin fiziksel güzelliğine veya maddiyatına bakmamış; dini ve ahlaki duyarlılıklarına dikkat etmiştir.

Ahmet Lütfi Kazancı'nın *Üvey Anne* romanındaki Fatma, dul ve iki çocuklu olan Adil Bey ile görücü usulü olarak evlenir. Adil Bey'in eşi Hayriye Hanım, romanın anlatı

zamanında bir yılı aşkın bir süredir vefat etmiştir. Adil Bey bu süreçte çocuklarına geceleri kendi bakmış, gündüzleri ise çocukları kaynanasına emanet etmiştir. Adil Bey'in kaynanasının rahatsız olması ve çocukların maddi/manevi yönlerden bakımsız kalması Adil Bey'i yeni bir eş arayışına mecbur kılar. Adil Bey, bu süreçte birçok kişiye evlilik için elçiler gönderir. Fakat Adil Bey'in bu teklifleri karşılıksız kalır. Çünkü Adil Bey'in dul ve iki de öksüz çocuğunun olduğunu duyanlar, yapılan evlilik teklifini hemen geri çevirir (Kazancı, 2011b: 41).

Adil Bey, son olarak on dokuz yaşında bir genç kız olan Fatma Hanım'a izdivaç teklifi götürür. Fatma Hanım, oldukça duygusal ve hassas bir genç kızdır. Çocukluğundan beri öksüz çocuklara acımış ve onların ellerinden tutmak istemiştir. Bu yüzden sevap kazanmak ve öksüz çocuklara gerçek bir anne olabilmek arzusuyla Adil Bey'in izdivaç teklifini kabul eder (Kazancı, 2011b: 32). Fatma'nın babası, bu süreçte Adil Bey'i dinen ve ahlaken araştırır; damat adayının herhangi bir olumsuz yönünün olmadığını kızına bildirir ve alacağı evlilik kararında kızını serbest bırakır. Fatma'nın annesi ise kızının dul ve iki çocuklu bir adamla evlenmesini arzulamaz. Fakat yine de kızına engel olmayı uygun bulmaz. Böylece evlilik önünde hiçbir engel kalmaz ve Fatma'nın da oluru ile bu izdivaç gerçekleşir. Adil Bey'in eşinin vefatının üzerinden çok süre geçmediği için şatafatlı bir düğün töreni yapılmaz. Yapılan küçük bir toplantı ve dua ile izdivaç gerçekleştirilir (Kazancı, 2011b: 51).

Eserde genç bir kız, anneleri ölen iki öksüz çocuğa sahip çıkabilmek adına dul bir erkekle evlenmeyi kabullenmiştir. Toplum nezdinde saflık ve ahmaklık olarak nitelenen bu durum, genç kız için sevap kapısı olarak değerlendirilir. Yine burada görücü usulü evliliklerin bir rutini olan tarafların birbirlerini araştırması da işlenir. "Evlenme teklifinde bulunan kişi ile ilgili istişare ve araştırma" (Acar, 2005: 82) yapılması sağlıklı bir evliliğin temel şartlarından biridir. Böylece gelin ile damat arasında ileride yaşanması muhtemel problemlerin de önüne geçilir. Burada kız tarafı, nikâhtan önce damat adayını dini ve ahlaki olarak araştırır. Damat adayının olumsuz bir niteliğinin olmadığı öğrenildikten sonra ise izdivaç kararı gelin adayına bırakılır.

Eserdeki bir diğer görücü usulü evlilik, roman karakterlerinden Adile'nin evliliğinde görülür. Kunduracılıkla meşgul olan İsmail adında yetim ve öksüz bir genç, Adile'ye talip olur. İsmail'in kimsesi yoktur. Bu yüzden de Adile'yi istemek, İsmail'in komşularına düşer. Adile'nin annesi Fatma Hanım, kızına talip olan görücülerden belirli bir süre ister. Bu süreçte konuyu kocası Adil Bey'le ve kızıyla konuşur. Bu arada Adil Bey, damat adayını İsmail'i araştırır, İsmail'in dürüst ve ahlaklı bir genç olduğunu öğrenir. İzdivaç hakkındaki son kararı ise Adile'ye bırakır. Adile, başlangıçta öksüz ve kimsesiz bir gençle evliliği hoş karşılamaz. Fakat sonrasında bu tutumunun yanlış olduğunu anlar ve İsmail'le evlenmeyi kabul eder. Kısa süre içerisinde düğün hazırlıklarına başlanır. Fatma Hanım ve Adil Bey, damatlarını masrafa sokmamak için azami dikkat gösterir. Hatta Adil Bey, İsmail'e gizlice bir miktar para gönderir. Yapılan düğünde İslami kuralların dışına çıkmaz. İçki ve aşırı eğlencelerden uzak durulur, düğün "bir Müslüman'a yakışır şekilde" (Kazancı, 2011b: 208) tamamlanır.

Burada da kız tarafı, damat adayını hakkında araştırma yapar. Damat adayının dürüst ve ahlaklı bir kişi olduğu tespit edildikten sonra ise evlilik kararı gelin adayının takdirine bırakılır. Yine bu evlilikte dini hassasiyetlerin gözetildiği, haramlardan kaçınılan bir düğün töreninin düzenlendiği de dikkat çeken unsurlar arasındadır.

Ahmet Lütfi Kazancı, eserlerinde diğer evlilik çeşitlerini işlemek yerine görücü usulü evlilikleri işlemeyi tercih eder. Bu noktada Kazancı'nın; İslamiyet'in usul ve esaslarına aykırı olarak gençlerin flört etmesine, aşklar yaşamasına, yıllarca süren kız-erkek arkadaşlığına karşı olduğu ve bu yüzden eserlerinde örnek evlilik metodu olarak görücü usulü evliliği işlediği değerlendirilebilir.

Cevdet Kudret'in *Karınca'yı Tanırsınız* romanındaki Kenan, zengin bir aileye mensuptur. Kenan'ın babası bir bankada idare meclisi üyesidir. Roman karakterlerinden Servet Bey ise Osmanlı Dönemi devlet adamlarından Vasıf Paşa'nın oğludur ve oldukça varlıklı bir kişidir. Servet Bey ile Kenan'ın babası, çocuklarını evlendirme noktasında birbirleriyle her konuda uzlaşır ve durumu çocuklarına tebliğ eder. Gelin ile damat adayı, o güne kadar birbirlerini hiç görmemiştir. Bu süreçte gerekli muameleler hızla yapılır. Kenan, evleneceği genç kızı ancak düğünden iki gün önce görebilir ve bu görüşmede kızla sadece birkaç kelam edebilir (Kudret, 1976: 170-171). Aile büyüklerinin karar verdiği bu evlilikte, gelin ve damadın olumlu veya olumsuz herhangi bir katkısı olmamıştır. Her iki taraf da bu evliliğe direnmemiş, böylece ailelerin karar kıldığı bu evliliği gençler de onaylamıştır.

Eserdeki ebeveynler, çocuklarının evliliğini “ekonomik menfaat birliğine dayanan bir şirket veya kooperatif” (Erkal, 1993: 19) evliliği olarak görmüşlerdir. İki zengin aile çocuklarını birbirleriyle evlendirmiş, böylece servetler katlanmıştır. Evlenecek gençlerin birbirlerini tanıması, birbirlerinden hoşlanması çok da önemli değildir. Burada aşk ötelenmiş, çıkar ve menfaat ise öne çıkarılmıştır.

Emine Işınsoy Okçu'nun *Sanca* romanındaki Abdullah ve Şükriye, görücü usulü ile evlenmiş bir çifttir. Abdullah, köydeki kızlardan Şükriye'yi beğenir ve ona talip olur. Şükriye ise Abdullah'ı daha önce tanımamaktadır ve sadece çeşme başında görür. Doğru dürüst görmediği için de kocasının kambur olduğunu düşünür; fakat yine de bu evliliğe rıza gösterir: “Şükriye çeşme başında su doldururken; “İşte seni isteyen bu.” diye gösterdiklerinde, ilk bu eğik sırta takılmış gözleri, içi bir “cız” etmiş, bir şey söylememiş” (Okçu, 2015: 105). Kısa süre içerisinde düğün yapılır. Şükriye daha sonra kocasının kambur olmadığını görür, umduğundan daha mutlu ve huzurlu bir evlilik sürdürür.

Halide Nusret Zorlutuna'nın *Aydınlık Kapı* romanında, görücü usulü evlilik olağan bir durum olarak gösterilir. Evlerde gelinlik kızların görücüye çıkması yaygın bir uygulamadır. Damat adayını temsil eden kadınlar, uygun gelin arayışı içerisinde girer. Nereye görücü olarak gidileceği ise “anne ve baba arasındaki bir konuşma ve bu arada oğlanın düşüncesinin sorulması, komşularla bir sohbet durumunda onların önerisi, tesadüfen bir yerde (durumda) oğlanın anne ya da babasının bir kız görüp beğenmesi gibi durumların” (Doğan, 1991: 27) sonucunda kararlaştırılır. Burada da roman kahramanlarından Lerzan, ailesinin baskısıyla da olsa görücü önüne çıkarılır. Fakat Lerzan, görücü usulü bir evlilik yapmayı aklından bile geçirmeyen uçarı bir kişidir. Bu yüzden görücülerin huzuruna çıkmak istemez, “Beni satılık inek gibi müşteriye çıkarıyorsunuz” (Zorlutuna, 2014: 31) sözleriyle de bu duruma tepki gösterir. Evin kalfası Gülfidan Bacı ise Lerzan'ı bu duruma ikna etmeye çalışır. Çünkü Gülfidan Bacı'nın annesi de görücü usulü olarak evlenmiştir ve ona göre görücüye çıkmadan koca bulunamaz (Zorlutuna, 2014: 31). Fakat Lerzan yine de görücü usulü olarak evlenmeyi kabul etmez ve roman kurgusu içinde gerçekleştirdiği iki evliliği de kendi kararıyla gerçekleştirir.

İbrahim Ulvi Yavuz'un *Dikenli Yollar* romanındaki Zafer ile Selma'nın evlilikleri ailelerin girişimi sonucu ve görücü usulü olarak gerçekleştirilen bir evliliktir. Zafer,

oldukça dindar bir ailenin oğludur. Birçok sıkıntılar çektikten sonra hukuk fakültesini bitirir ve avukat olur. Selma ise yozlaşmış bir ailenin kızıdır. Selma'nın babası Şevket Bey, din karşıtı ve ayyaş bir karakterdir. Selma, sosyetik bir genç kız iken yaşam tarzını değiştirmiş ve başını örtterek müteyyin bir kişiliğe bürünmüştür. Selma ile Zafer'in ablası Betül, tıp fakültesinden arkadaşlırlar. Betül, kendisi gibi inançlı olan Selma'yı kardeşi Zafer için uygun bir eş adayı olarak görür. Betül'ün annesi Zeynep Hanım da aynı kanaattedir. Ana kız, bu evliliği uygun gördükten sonra durumu Zafer'e açar. Zafer de aslında birkaç kez görmüş olduğu Selma'yı beğenmiştir. Bu yüzden "Siz kabul ettikten sonra bana da evet demek düşer" (Yavuz, 2005: 269) sözleriyle bu evliliğe rıza gösterdiğini belirtir.

Zafer'in onayını alan Zeynep Hanım ve Betül, aynı gün Selmaların evine gider. Betül, Selma'yı bu evliliğe ikna ederken Zeynep Hanım da Selma'nın annesi Semiha Hanım ile konuşur. Zeynep Hanım, lafı fazla uzatmaz, Allah'ın emri ile Selma'yı oğlu için ister. Selma'nın annesi Semiha Hanım ise kızını Zafer'le evlendirmeye razı olur; fakat durumu kocasıyla da konuşacağını belirtir (Yavuz, 2005: 272). Semiha Hanım, durumu Şevket Bey'e aktarır. Şevket Bey, başlangıçta bu evliliğe karşı çıkar. Çünkü damat adayını gerici ve yobaz biri olarak görür. Fakat Semiha Hanım, damat adayının inançlı bir avukat olduğunu, kızları Selma'nın da zaten müteyyin olmayan biriyle evlenmeyeceğini kocasına anlatır ve bu evliliğe ikna eder. Kısa süre sonra da nikâh kıyılır.

Bu evlilik, damat ve gelin adayının girişimleri sonucu değil, onların yakınlarının aracılığı ile gerçekleştirilmiş bir evlilik olarak roman kurgusu içerisindeki yerini alır. Öyle ki gelin adayı, ancak görücülerin gelmesiyle izdivaç fikrinden haberdar olur. Damadın annesi ve ablası, gelin adayını uygun bulmuş; damat adayının da onayı alındıktan sonra evlilik için gerekli girişimlerde bulunulmuştur.

Kemal Tahir'in *Bir Mülkiyet Kalesi* romanındaki Mahir, II. Abdülhamit döneminde sarayda marangoz olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda da orduda yüzbaşısıdır. Mahir'in karısı Canseza ise altı yaşında esirciler tarafından Abaza kabilesinden kaçırılan ve saraya satılan bir kızıdır. Mahir ile Canseza'nın evliliği görücü usulü olarak gerçekleşen bir evliliktir. Mahir, saraya marangoz olarak girdikten sonra o dönemde Ermenilerin boşalttığı evlerden birine sahip olmanın yollarını arar. II. Abdülhamit'in tahtta olduğu bu dönemde Ermenilerin boşalttığı evler, padişah fermanıyla başka kişilere devredilebilmektedir. Mahir, bu evlerden birine sahip olabilmenin yollarını ararken İzzet Bey adında bir tanıdığına rastlar. İzzet Bey, ona saraylı bir kadınla evlenmesini salık verir. Böylece padişah, saraylı bir kadın ile yine kendi sarayında çalışan bir marangoza bir ev bağışlamaktan geri durmayacaktır.

Canseza, bu sıralarda büyümüş ve evlilik yaşına gelmiştir. Saraydaki uygulamaya göre; evlenme yaşına gelen kızlar, bazı ailelere "tebdil-i hava" adı altında geçici olarak verilir ve bu kızların evlenmesi sağlanır. Canseza'nın da evlilik yaşı gelmiş ve İzzet Bey'in evine "tebdil-i hava" için gönderilmiştir. İzzet Bey'in karısı, Canseza için birçok görücü gelmesine rağmen onu kimseyle evlendirmez. Çünkü Canseza oldukça saf ve temiz bir kızıdır. Yazar, Canseza'yı "masallarda güneş ve insan yüzü görmeden büyüyen kahramanlar gibi anlatır" (Coşkun, 2011: 190) ve idealize eder. İzzet Bey'in karısı, Mahir'i çok beğenir ve ona güvenir. Mahir'in evlenmek istediğini duyunca da Canseza'yı onunla evlendirmeyi kabul eder. Mahir, bunun üzerine İzzet Bey'in evine iki görücü kadın gönderir, bunlar da Canseza'yı çok beğenir. İzzet Bey'in karısı da görücülerden Mahir'in fotoğrafını ister. Canseza, başlangıçta bu evlilik işinde gönülsüzdür. Çünkü Canseza'nın

arkadaşları zabitlelerle evlendirilirken kendisi için bula bula bir marangoz bulunmuştur. Fakat Canseza, daha sonra Mahir'in hem marangoz hem de orduda yüzbaşı olduğunu öğrenir ve bu duruma çok sevinir. Kısa süre sonra da düğün yapılır. Hem Mahir hem de Canseza saraylı olduğu için düğüne birçok önemli kişi katılır. Padişah II. Abdülhamit ve kızı Naile Sultan, evlenecek çifte birçok ihşanda bulunur. Netice itibarıyla Mahir ile Canseza birbirlerini görmeden ve tanımadan, görücü usulü olarak evlenmiş olur (Tahir, 2004: 36-46).

Eserde Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki bir uygulamaya dikkat çekilmektedir. Sarayda evlenme yaşına gelen kızlar, "tebdil-i hava" adı altında bazı ailelerin yanına gönderilmektedir. Aileler de bu kızlar için uygun damat adayları bulmakta ve kızları evlendirmektedir. Gelen görüçülere evdeki kızların tamamı gösterilmekte ve görüçülere seçme hakkı tanınmaktadır. Görüldüğü gibi burada ne damat adayı ne de gelin adayı birbirini tanımamaktadır. Sadece her iki taraf evlenme kararlılığındadır. Sarayın görevlendirdiği aile ise gelen görüçüleri değerlendirir ve uygun bulduğu takdirde izdivaç gerçekleştirilir. Gelin adayı ise damat adayını sadece bir fotoğrafta görme imkânına sahip olur.

Eserde Canseza'dan önce iki saraylı kadın daha görücü usulüyle evlendirilir. Bunlardan birincisi padişahın eski gözdesidir ve balıkçılar kâhyasının oğluya nikâhlanır. İkinci kadın ise yine görücü usulü olarak bir zabitle evlendirilir (Tahir, 2004: 36).

Kemal Tahir'in *Damağası* romanındaki fon karakterlerden Mustafa Efendi, karısıyla görücü usulü olarak evlenir. Evleneceği kişi, Mustafa Efendi'ye bir ahababının evinde gösterilir. Mustafa Efendi de gelin adayını beğenir ve "Aldım gitti" (Tahir, 2013: 218) diyerek bu evliliği onaylar. Kısa süre içerisinde de evlilik gerçekleşir.

Mustafa Miyasoğlu'nun *Dönemeç* romanındaki Zeynep ile Dursun'un evlilikleri görücü usulü olarak gerçekleşen bir evliliktir. Zeynep, aslında çocukluğundan beri amcasının oğlu Yavuz'u sevmektedir. Fakat Yavuz, Zeynep'i çantada keklik olarak görür ve başka kızların peşinden koşar. Daha sonra ise babasıyla tartışıp evi terk eder, üç yıl boyunca da Yavuz'dan haber alınmaz. Zeynep ise bu süreçte Yavuz'u daha fazla beklememe kararı alır; çünkü Yavuz vefasız çıkmış, üç yıl boyunca ona bir mektup bile göndermemiş, Zeynep'e aşk yeminleri etmesine rağmen başka kadınlarla gezip tozmuştur (Miyasoğlu, 1997: 177). Yavuz'dan umudunu kesen Zeynep, kendisi için gelen görüçüleri kabul eder. Zeynep'in babası Recep Usta, görüçüler geldiğinde saygı gereği olarak kararı ağabeyi Kerim Ağa'ya bırakır. Kerim Ağa ise damadı beğenir. Zeynep'e de yarım ağızla fikri sorulur. Zeynep'in onayından sonra ise izdivaç gerçekleştirilir (Miyasoğlu, 1997: 42). Zeynep, başlangıçta kocası Dursun'u benimsemez ve ona alışamaz. Çünkü gönlünde Yavuz vardır. Fakat hamile kaldıktan sonra uyumlu bir eş rolüne bürünür.

Burada Türk aile yapısında büyüğe verilen saygının farklı bir boyutu ile karşılaşılmaktadır. "Bir kişinin söz veya görüşlerinin başkaları nezdinde saygıya ve inanılmaya layık görülmesi" (Bal, 2014: 254), o kişiye verilen değer bir göstergesidir. Recep Usta da kızını evlendirirken kararı ağabeyi Kerim Ağa'ya bırakır. Çünkü ağabeyini baba yarısı olarak görür ve ona saygı gösterir. Gelin ve damat arasında ise herhangi bir aşk yaşanmaz, elçiler vasıtasıyla evlilik gerçekleşir.

Necati Cumalı'nın *Aşk Da Gezer* romanındaki Ergun'un anne ve babası, görücü usulü olarak evlenir. Romanda bu evlilik, okuyucuya eleştirel bir gözle sunulur. Ergun'un ebeveynleri, aradan yıllar geçmesine rağmen hâlen birbirlerine yabancılaşmış ve birbirlerinden uzaklaşmışlardır.

(Cumalı, 1990: 8). Ebeveynlerinin evliliğinde görücü usulü evliliğin olumsuz yönlerini gören Ergun, yazdığı bir tiyatro oyununda anne babasının yaşantısından ilhamlar alır ve görücü usulü evliliği kötüler. Eserde görücü usulü evlilik gizli bir şekilde eleştirilir. Birbirini tanımadan evlenmenin karı kocayı ömür boyu birbirine yabancı kılacağı tezi işlenir.

Ömer Polat'ın *Dilan* romanı, doğudaki köy yaşamını ele alır. Evlilikler burada görücü usulü olarak ve elçiler vasıtasıyla gerçekleşir. Roman başkişisi Dilan, köyün en güzel kızlarından. Dilan'ın peşinde köyün en yakışıklı ve yiğit genci olan Mirkan ile köy ağasının oğlu Paşo dolanmaktadır. Paşo, bir ağa oğludur ve sıradan bir köylü kızı olan Dilan'a âşık olduğunu ailesine anlatmakta gecikir. Mirkan ise elini çabuk tutar ve Dilan'ı istemek üzere elçilerini gönderir. Mirkan'ın elçileri, köy imamı Melle Rızo ile birkaç saygın kişidir. Elçiler, bir müddet Dilan'ın babası Apo Eho ile hasbihâl ettikten sonra geliş nedenlerini açıklarlar. Köyde evlilik kararı, aile reisi tarafından verilir. Fakat Apo Eho, duyarlı bir aile babasıdır, evlilik kararını Dilan'a danışmak ister. Durumu ise konuklarına şu sözlerle açıklar:

Valla ne diyeyim Rızo... Bilmem ki! Zamanı gelen kuşu uçururlar yuvadan. Dilan bizim ilk yavrumuz. Nazlı büyüdü. Canımızdan esirgelediğimizi ondan esirgemedik. Eh, onun da zamanı geldi. Uçup gidecek, bir dala daldalanacak elbet. Yuvadan uçuncaya kadar söz bize düşer. Yuvadan uçtukten sonra da mal sahibine. Ama Dilan ister kuşburnu dalına konar, ister ısırgan dalına. Öz bileceği şey. Ne desem boşuna. Ama gene de baba yüreği benimki de. Bilmek isterim kızımın hangi dala konmak istediğini (Polat, 2011a: 31-32).

Konuklar Apo Eho'nun bu kararına saygı duyar ve Mirkan'ın Dilan'a iyi bir koca olacağını ekleme gereği duyar. Apo Eho, bunun üzerine karısı Heco'yu yanına çağırır ve ondan Dilan'ın bu evliliğe gönlünün olup olmadığını öğrenmesini ister. Dilan, zaten bir köşeden konuşulanları dinlemiştir; fakat evlilik konusunda gerçekten kararsızdır. Bir yanda köyün yiğit delikanlısı Mirkan, diğer yanda ise köy ağasının oğlu Paşo bulunmaktadır. Bunun üzerine Heco Hanım, kızı Dilan'a şu sözlerle tavsiyede bulunur:

Madem gönlünde ere gitmek var, Paşo'dansa Mirkan hayırlıdır kızım. Belki iyi bakamaz, ama üstüne de yar sevmez. Belki daim çıplak olur, ama namusuna leke getirmez. Daha doğrusu halından anlar. Başın ağrırsa dalına yastık koyar. Bir lokma bulursa yarısını koparır sana verir. Kimsesi yoktur. Dalından söyleyeni seni kötüleyeni bulunmaz. Birbirinize hem dal, hem umut olursunuz. Ama bey oğlu? Feli çoktur beylerin. Hem seni isteteceği nerden belli! Dalından dolanmışsa gönül eğlendirmeye dolanmıştır. Sen nere, Paşo bey nere. Ama gene de sen bilirsin kızım. Söyle düşünceni (Polat, 2011a: 35-36).

Zaten kararsızlık çeken Dilan, annesinin de tavsiyesiyle bu evliliği olumlu bulduğunu belirtir. Kararını ise "Babam bilir. Babam layık gördükten sonra benim ne diyeceğim var" (Polat, 2011a: 36) sözleriyle ifade eder. Heco Hanım, kızının kararını bu şekilde kocasına bildirir ve erkeklerin yanından ayrılır. Bundan sonra elçiler ile Apo Eho arasında başlık parası pazarlığı yapılır. Sonrasında ise Dilan ile Mirkan'ın sözü kesilir.

Köy ağası Zübet Bey'in oğlu Paşo, Dilan'ın sözlendiğini duyunca çılgına döner, bu durumu kabullenemez ve Mirkan'ı ortadan kaldırmanın yollarını arar. Mirkan'ın başlık parası bulamadığını ve kara kara düşündüğünü öğrenir. Adamlarından Kero vasıtasıyla Mirkan'a İran'a gitmesini ve kaçakçılık yaparak bol para kazanmasını telkin eder. Mirkan da Paşo'nun oyununa gelir, koyunlarını satarak İran'a gider ve değerli bir halı getirir. Fakat Paşo, Mirkan'ın yoluna pusu kurar ve onu öldürür. Dilan, aylarca Mirkan'ın yasını tutar.

Fakat Mirkan'ın ölümünün Paşo tarafından gerçekleştirildiğinin de farkındadır. Dilan, bunun üzerine bir plan hazırlayarak Paşo'dan intikam almaya karar verir. Zaten peşinden koşan Paşo'ya elçilerini göndermesini ve kendisini istetmesini salık verir. Bu kez Paşo'nun temsilcileri Apo Eho'nun kapısını çalar ve Dilan'a talip olur. Yine bir başlık parası pazarlığından sonra Dilan bu kez Paşo'ya verilir. Kısa süre içerisinde Dilan ile Paşo arasında nikâh kıyılır. Dilan, gerdek gecesi kocası Paşo'yu bıçaklayarak öldürür ve kaçır. Olayı haber alan Zübet Bey ise önce Dilan'ın babası Apo Eho'yu öldürtür. Sonrasında ise Dilan'ın peşine izciler sürer ve Dilan'a önce tecavüz ettirir, sonrasında da onu öldürtür (Polat, 2011a: 154-157).

Eserde ağaların zulmü ve köylü üzerindeki sultanı işlenir. Geleneklerin baskısı öne çıkarılır ve ağalık kurumu eleştirilir (Kaplan, 1997: 522). Dilan Paşo'nun şahsında tüm ağaları/zalimleri cezalandırır ve Paşo'yu öldürür. Her iki isteme olayı da köy törelerine uygun şekilde gerçekleşir. Erkek tarafı, kız tarafına temsilciler gönderir ve evlilik kararı gelin adayının da onayının alınması suretiyle aile büyükleri tarafından verilir.

Ömer Polat'ın *Mahmudo İle Hazel* romanında da doğudaki köy yaşamı ele alınır. Romanda Mısto Ağa'nın beşinci evliliği işlenir. Mısto Ağa, dört eşli bir ağadır ve bir karısının ölümünden sonra beşinci bir eş alma gereği duyar. Bunun için köyün saygın kişilerini, köylüsü Zero'ya elçi olarak gönderir. Elçiler, yanlarında başlık parası olarak da otuz koyun götürür (Polat, 2013: 165). Bu evlilikte Zero'nun gönlünün olup olmadığı söz konusu bile değildir. Çünkü köyün ağası Mısto Ağa'nın elçilerinin geri gönderilmesi tasavvur dahi edilemez.

Ömer Polat'ın *Saragöl* romanındaki Dılo Ağa'nın üç karısı vardır. Fakat Dılo Ağa, bu kadınlardan bıkar ve yeni bir eş arayışı içerisine girer. Arayışları neticesinde kendisinden çok küçük yaşta olan Seyro'yu beğenir ve elçiler göndererek Seyro'ya talip olur (Polat, 2011b: 9). Dılo Ağa'nın elçileri, Seyro'nun babasına durumu iletir. Seyro'nun babası ise gariban bir köylüdür ve Dılo Bey'i karşısına almamak için mecburen bu evliliği onaylar.

Dılo Bey, bir müddet sonra Seyro'dan da sıkılır. Bu kez kendisi gibi bir ağa olan Cımşid Ağa'nın kızı Dilan'a sevdalanır ve Cımşid Ağa'ya elçiler gönderir. Fakat Cımşid Ağa, kızını yaşlı ve dört eşli bir adama vermeyi kabul etmez ve elçileri geri gönderir (Polat, 2011b: 125). Dılo Ağa ise olaydan sonra Cımşid Ağa'ya düşman kesilir ve onun birçok işine engel olur. Güç duruma düşen Cımşid Ağa ise Dılo Ağa ile daha fazla çatışmak istemez, kararından geri adım atar ve kızını Dılo Ağa'ya vermeyi kabul eder.

Eserde Dılo Ağa'nın dört ve beşinci evliğinin görücü usulü olarak gerçekleştiği işlenmiştir. Diğer evliliklerin nasıl işlendiği ise belirtilmemiştir. Köy gelenekleri çerçevesinde Dılo Bey'in tüm evliliklerinin görücü usulü olarak gerçekleştiği değerlendirilebilir.

Raif Cilasun'un *Beklenen Sabah* romanındaki Fatma, dindar bir genç kızdır. Harama helale dikkat eder, her hafta kabristana gider, uzun ve koyu renk mantolar giyinir. Erkeklerin yanında ise giyimine çok daha fazla dikkat eder, hatta Fatma'nın bu tutumu ailesi tarafından bile "aşırı" olarak değerlendirilir. Fatma, zengin bir ailenin kızıdır ve yörenin en zengin ailelerinden birinin oğlu ona talip olur. Fatma'nın babası Feyyaz Bey, "Ayvalık'ın en zengini, zeytinyağı fabrikatörü Hamit Bey, oğlu Bedri için sana talip" (Cilasun, 2014: 11) sözleriyle durumu kızına müjdelir. Fatma ve Bedri daha önce birbirleriyle karşılaşmamışlar ve birbirlerini tanımamaktadırlar. Fatma, bu izdivaç teklifine

temkinli yaklaşır; bu duruma babası kadar sevinmez. Çünkü Fatma için zenginlikten önce dindarlık gelmektedir. Bu yüzden öncelikle damat adayının inanç noktasındaki duyarlılığını sorgular. Babasına da bu minvalde “Ben kimsenin servetini sormadım, babacığım. Babasının ne kadar zengin olduğu da alakadar etmiyor beni. Müslüman mı, onu öğrenmek istiyorum sadece!” (Cilasun, 2014: 12) sözleriyle karşılık verir. Feyyaz Bey ise kızının bu hassasiyeti üzerine kısa bir şaşkınlık geçirir. Çünkü Feyyaz Bey, damat adayının dindarlığını sorgulama gereği bile duymamıştır.

Feyyaz Bey yine de bu zengin damat adayını kaçırmak istemez. Bu yüzden de görücülerin gelmesi konusunda kızını ikna eder. Fatma, ailesinin baskısına rağmen görücülerin geleceği gün herhangi bir hazırlık içerisinde olmaz. Saçlarını yaptırmak için kuaföre gitmez, yüzüne makyaj yapmaz, üzerine de uzun ve bol bir elbise giyinir. Fatma'nın üvey annesi ise kızını bu hâlde görünce onu kocakarılarla benzeter (Cilasun, 2014: 18). Fatma'nın kız kardeşi Nedime, ablasının tam zıddı bir karakterdir. Görücülerin geldiği gün dekolte bir tuvalet giyinir ve en nadide mücevherlerini takınır.

Son dönem sosyete âdetlerine göre, misafirlere kahve yerine likör ikram edilmektedir. Fatma'nın üvey annesi de likör tepsisini hazırlar ve Fatma'nın eline tutuşturarak misafirlere götürmesini ister. Fatma ise “Ben bile bile bu haram nesnelere misafirlere nasıl dağıtabilirim? Yapamam böyle bir şeyi” (Cilasun, 2014: 21) sözleriyle haram bir ikramı sunmayı reddeder. Bunun üzerine ikramı sunma görevini Nedime zevkle yerine getirir. Dekolte kıyafetleriyle görüclere likörleri sunar ve kendini görüclere daha fazla beğendirmenin gayreti içerisine girer. Fatma, ikramdan sonra başı örtülü, makyajsız ve uzun elbisesiyle görücülerin huzuruna çıkar. Görücüler, bu durum karşısında bocalar: “Bir tarafta şen şakrak, hayat dolu, cıvıl cıvıl Nedime; öte yanda hiç alışmadıkları kıyafet ve durgunluk içinde Fatma” (Cilasun, 2014: 22). Bunun üzerine aile çok hızlı bir şekilde karar değiştirir ve Fatma yerine Nedime'ye talip olur. Fatma'nın babası Feyyaz Bey, bu emrivaki üzerine şaşkınlığa uğrar. Fakat karısının “Allah kismet ettiyse, neden olmasın” (Cilasun, 2014: 22) sözleri üzerine durumu kabullenmek zorunda kalır. Nedime, bu duruma çok sevinir; çünkü oldukça zengin bir kocaya varacaktır. Fatma ise kardeşinin kendi talibine göz dikmesine hiçbir şekilde tepki göstermez, hatta bu duruma sevinir. Çünkü gördüğü kadarıyla karşısındaki damat adayını, dini noktalarda oldukça duyarsız bir kişidir (Cilasun, 2014: 25). Böylece Fatma için gelen görücüler, onun yerine Nedime'ye talip olur. Daha sonra da kısa süre içerisinde evlilik gerçekleşir.

Olaydan sonra Fatma için en ideal kocanın mütedeyyin kişilerden olabileceği anlaşılır. Fatma'nın Kur'an dersi aldığı ve saygı duyduğu Abbas Hoca adında biri, bu noktada devreye girer ve onu dindar bir şahsiyetle evlendirmek ister. Bu kişi, Fatma'nın babasının çiftliğinde kâhya olarak çalışan Remzi'dir. O güne kadar Fatma ile Remzi arasında ağabey-kardeş ilişkisi vardır ve taraflar birbirlerine bu nazarla yaklaşmıştır. Abbas Hoca, Remzi'nin ailesi ile durumu istişare eder. Remzi'nin annesi; Fatma'nın ailesinin zengin, kendilerinin ise fakir olduğunu belirtir. Bu yüzden Fatma'nın babasının bu evliliğe müsaade etmeyeceğini söyler. Abbas Hoca ise bu durumu kendisine bırakmalarını ister ve Remzi'nin bu evliliği onaylayıp onaylamadığını sorar. Oldukça mütedeyyin bir insan olan Remzi, Fatma gibi dindar bir kadınla evlenmeyi can-ı gönülden arzular ve Abbas Hoca'nın teklifini “Sizin muvafık bulduğunuz böyle bir evlilik için, benim hayır demem elbette düşünülemez” (Cilasun, 2014: 48) sözleriyle yanıtlar.

Remzi'den onay alan Abbas Hoca, bu kez Fatma'nın babası Feyyaz Bey'in yanına gider ve Fatma ile Remzi'nin izdivaçlarını uygun bulduğunu belirtir. Feyyaz Bey,

başlangıçta bu duruma sert bir tepki gösterir. Fakat Abbas Hoca, Fatma'nın yaşam tarzına en uygun koca adayının Remzi olduğunda ısrarcı olur. Çünkü mütedeyyin bir profil çizen Fatma, yanlış bir evlilik sonucu bedbaht bir yaşantıya mahkûm olabilecektir. Feyyaz Bey, durumu daha sakin bir şekilde değerlendirince bu izdivacın doğru bir evlilik olabileceğini düşünmeye başlar. Sonrasında ise durumu kızına aktarır. Fatma, duruma önce şaşırır; çünkü Remzi'yi o güne kadar "bir kardeş gibi" (Cilasun, 2014: 70) sevmiştir. Fakat Remzi'nin dinen ve ahlaken ne kadar üstün bir kişi olduğunu düşününce o da bu evlilik kararını benimsemeye başlar. Bir müddet düşündükten sonra da babasına müspet yönde cevabını bildirir. Kısa süre sonra İslami tarzda bir nişan töreni yapılır, mevlit okutulur, haremlik selamlık uygulanır, şerbet ikram edilir Sonrasında ise evlilik gerçekleşir.

Eserde aile büyüklerinin aracılığıyla gerçekleşen bir diğer evlilik ise Ayla ile Hikmet arasındaki evliliğidir. Roman karakterlerinden Hamit Bey, artık yaşlanmış ve torun sahibi olmuştur. Hoppa bir kız olan torunu Selma'yı dindar bir genç olan Hikmet ile evlendirmek, böylece Selma'nın durulmasını sağlamak ister. Fakat Selma "İlahi dedeciğim... Demek bana, bula bula ortaçağdan kalma Hikmet'i buldunuz ha?" (Cilasun, 2014: 257) sözleriyle bu izdivacın imkânsızlığını dalga geçmek suretiyle belirtir. Hikmet'i beğenen ve onu kendi çevresindekilerden biriyle evlendirmeyi kafasına koyan Hamit Bey, bu kez Hikmet ile Muzaffer Bey'in kızı Ayla'yı birbirlerine uygun görür. Hamit Bey, bu isteğini hemen ortalık yerde dillendirmekten de çekinmez ve şu cümlelerle Ayla ile Hikmet'in evlenmelerini önerir:

Şimdi dalmış sizi seyrederken, bir şey geldi aklıma. Ayla kızımızı seyrediyordum. Bana torunum Selma'yı hatırlattı. Çok hanım bir kız olduğu, her hâlden belli. Çok sevdiğim ve takdir ettiğim Hikmet'in torunum Selma ile baş göz edilmesini sağlayamadım. Acaba Hikmet'le Ayla Hanım'ın evlenmeleri için çaba göstersem, muvaffak olabilir miyim, diye düşünüyordum kendi kendime. Tabii benim düşüncem bu, şayet yanlış bir şey düşünmüşsem, yanlışlığımıza verin artık (Cilasun, 2014: 269).

Çevredekiler, Hamit Bey'in bu ani çıkışı karşısında öncelikle sessizliğe bürünür. Ayla ve Hikmet, utançlarından yüzlerini yere eğer. Ayla'nın babası Muzaffer Bey, daha önceden Hikmet'i bir müddet yanında çalıştırmış ve ondan ahlaken oldukça memnun kalmıştır. Muzaffer Bey, Hikmet'i ideal bir damat adayı olarak gördüğü için "Eğer böyle bir şey kismette varsa, neden olmasın" (Cilasun, 2014: 269) sözleriyle bu izdivacın kendisi tarafından onaylanacağını belirtir. Hikmet'in babası Remzi ise oğlunun ve Ayla'nın yüzlerine bakar, her ikisinin de yüzlerinin pembeleşmesinden bu izdivacı arzuladıkları manasını çıkarır. Biraz sonra da Muzaffer Bey'den kızı Ayla'yı oğlu Hikmet'e ister. Böylece hiç hesapta yokken, ani bir kararla, gençlerin onayı ve ebeveynlerin de takdiriyle bu izdivaç fikri onaylanır. Kısa süre içerisinde çiftler nişanlanır; fakat nikâh töreninden önce roman son bulur.

Raif Cilasun'un *Bir Annenin Feryadı* romanındaki Selçuk ile Elif, birbirleriyle görücü usulü olarak evlenmiş bir çifttir. Selçuk'un babası Recep Efendi, Elif'in babası Nail Bey'in iş yerinde gece bekçisi olarak çalışmaktadır. Her iki aile de oldukça mütedeyyindir. İki baba, bir araya gelir ve çocuklarını evlendirme kararı alır. Sonrasında ise durum damat adayı olan Selçuk'a şu şekilde tebliğ edilir: "Efendim, uzun lafın kısası, Recep Efendi ile beraber Selçuk'la Elif'in bir hayat boyu beraber olmaları için karar kıldık. Bilmem Selçuk Bey bizim bu kararımıza ne der?" (Cilasun, 2010: 164). Selçuk ise daha önceden tanıdığı ve çok beğendiği Elif'le evlilik kurmaktan büyük sevinç duyar. Çünkü o, zaten uzaktan uzağa Elif'i sevmektedir. Bu yüzden Selçuk'un cevabı "Mademki siz böyle münasip buldunuz, bana fazla bir şey söylemek düşmez. Güveninize layık olabilmek için elimden

geleni yapacağıma emin olabilirsiniz” (Cilasun, 2010: 164) şeklinde olur. Her iki tarafın onayından sonra kısa süre içerisinde evlilik gerçekleşir.

Bu evlilik, büyüklerin aracılığı ve teklifi ile gerçekleşmiş bir evliliktir. Tarafları bir araya getiren unsur, her iki ailenin de mütedeyyin olmasıdır. Zengin ve mütedeyyin aile reisi, kızı için zengin damat arayışı içerisinde girmez. Bunun yerine inanç noktasını ön plana çıkarır ve damat adayının inançlı bir Müslüman olmasını önceler.

Raif Cilasun’un *Haram Lokma* romanındaki Abdülkerim, babası tarafından mütedeyyin bir şekilde yetiştirilir. Abdülkerim, bununla birlikte fenni ilimlerde de oldukça başarılı olur. Yurt dışında okur ve ülkesine donanımlı bir tekstil mühendisi olarak geri döner. Bundan sonra Abdülkerim’in babasının en büyük arzusu, onu helal süt emmiş biriyle baş göz etmek olur. Abdülkerim’in babası Yusuf, bu düşüncesini bir akşam ona da açar. Yakın dostu Hacı Süleyman Efendi’nin kızı Kezban’ı, oğluna önerir. Yusuf, Kezban’ı sadece çocukluğunda görmüştür; fakat yine de babasının kararının en doğru karar olacağını düşünür. “Siz bilirsiniz babacığım.. Siz münasip bulduktan sonra, benim başka bir sözümün olması düşünülemez” (Cilasun, 2015: 192) sözleriyle babasının kararını onaylar. Bunun üzerine Abdülkerim ile Kezban arasında kısa süre içerisinde söz kesilir. Abdülkerim’in modern çevresi, gelin adayının güzelliğini sorgular. Fakat Abdülkerim, Kezban’ı en son çocukluğunda görmüştür. Bunun üzerine Abdülkerim’in de henüz gelin adayını yeterince görmediği ortaya çıkar. Abdülkerim bu durumu çevresine “İnanın görmedim... Çocukluğunu hatırlarım sadece. Bizde, umumiyetle âdet böyledir. Erkek, evleneceği kızı duvağını açtığında görür” (Cilasun, 2015: 200) sözleriyle açıklar.

Abdülkerim’in sözlüsü Kezban, ilkokul mezunudur. Oldukça dindar bir aileye mensuptur, ev işlerinde de oldukça hamarattır. Fakat Abdülkerim’in tahsilli çevresi, onun bu tür bir evlilik yapacak olmasını bir türlü anlayamaz. Abdülkerim ise eşinin tahsil durumuna dikkat etmez, onun dini noktadaki takvasına önem verir ve bu tür eleştirileri önemsemez. Abdülkerim ile Kezban arasındaki sözlenme, evlilik boyutuna ulaşamaz. Kezban ve babası Hacı Süleyman Efendi, düğün hazırlıkları için gittikleri Yozgat’ta bir trafik kazası geçirir ve her ikisi de vefat eder (Cilasun, 2015: 202). Eserde görücü usulü evlilik işlenmiş; fakat beklenilmeyen bir durumdan dolayı bu evlilik gerçekleşmemiştir.

Abdülkerim, sözlüsünün vefatından sonra kendini işine verir ve evlilik meselesi gündemden düşer. Fakat Abdülkerim, bir gün çalıştığı iş yerinde İngiltere’den arkadaşı olan Marya ile karşılaşır. Marya, Müslümanlığı tercih ederek Türkiye’ye yerleşmiş ve ismini de Meryem olarak değiştirmiştir. Abdülkerim, arkadaşının Müslüman olmasına çok sevinir ve onunla özel olarak ilgilenir. Bir müddet sonra kendi iş yerini açtığında Meryem’i de yanına alır. Abdülkerim’in babası Yusuf, oğlu ile Meryem arasındaki uyumu fark eder ve bu kez oğlunu Meryem’le evlendirmeye karar verir. Abdülkerim ile durumu konuşur, Meryem ile onu birbirlerine yakıştırdığını ve bu evliliği münasip gördüğünü belirtir. Aslında Abdülkerim de bu evliliği arzulamaktadır ve babasına “siz nasıl isterseniz öyle olsun” (Cilasun, 2015: 218) sözleriyle cevap verir. Yusuf Bey, bu kez Meryem’in yanına gider ve onu Abdülkerim’le evlendirmek istediğini şu sözlerle dile getirir: “Bak, kızım... Evimize, yurdumuza gelişinle bizi çok memnun ve mutlu ettin. Öylesine mutlu ettin ki, ben şimdi Allah’ın emri, peygamberin kavliyle seni oğluma almak istiyorum... Bu hususta düşüncen ne, açıkça söyle bana” (Cilasun, 2015: 218). Meryem de Yusuf Bey’e bu evliliği onayladığını belli eder. Bunun üzerine kısa süre içerisinde evlilik gerçekleştirilir.

Burada Abdülkerim ile Meryem arasındaki evlilik, tarafların talebi ve isteğiyle değil Abdülkerim’in babasının teklif ve aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Evliliklerde iki tarafı

tanıyan kişilerin araya girmesi ve dünürçülük yapması, İslamiyet'in de tasvip ettiği ve önerdiği bir durumdur. Bu bağlamda İslam peygamberi Hz. Muhammet'in sünneti ve emirleri de bulunmaktadır (Eren, 2013: 111). İnançlı bir karakter olan Yusuf Bey de bu doğrultuda hareket eder ve bir sünneti yerine getirir.

Selim İleri'nin *Bir Akşam Alacası* romanındaki Emre'nin anne ve babası görücü usulü olarak evlenmiş bir çifttir. Romanın anlatı zamanında Emre'nin babası vefat etmiş, annesi ise hasta ve bakıma muhtaç bir şekilde yaşamını sürdürmektedir. Emre'ye göre ebeveynlerinin evliliği görücü usulü yapıldığı için çiftler arasında bir sevgi bağı kurulamamış, bu da onları bir ömür boyu mutsuz kılmıştır. Anlatıcı, Emre'nin düşüncelerini şu sözlerle aktarır: “Oradaydı işte, duvarda, o kahverengi fotoğraf, annesiyle babasının evlendikleri gün çekilmiş dargın görüntüleri, az çok görücü yöntemiyle yapılmış evliliğin yürümeyeceği, salt toplumsal baskılarla yürütüleceği kahverenginin kederinde açıkça belli oluyordu” (İleri, 2010: 79). Eserde görücü usulü evlilik üstü örtülü bir şekilde eleştirilmiş, bu tür evliliklerin bireyleri mutsuzluğa sevk edeceği işlenmiştir.

Sevinç Çokum'un *Zor* romanındaki Hatice Hanım, artık yaşlanmış ve torun sahibi olmuş bir ninedir. Hatice Hanım, kocası Recep'le görücü usulü bir evlilik yapmıştır. Hatice Hanım'ın annesi, günün birinde ona bir kısmetin çıktığını haber verir. Hatice'nin talibi olan Recep, Hatice ile aynı köyden ve daha önceden İstanbul'a göçmüştür. Hatice bu evliliği başlangıçta istemez. Gerekçe olarak da köyünü terk etmek istemeyişini gösterir. Bunun üzerine Hatice'nin köyde bir başkasını sevdiği söylentileri çıkmaya başlar. Kısmetini teperek köy yerinde dillere düşmek istemeyen Hatice de bunun üzerine annesine giderek evliliği kabul ettiğini söyler ve İstanbul'a gelin gider (Çokum, 1978: 25-26). Hatice, evlenmeden önce kocasının yüzünü dahi görmez ve bu şartlarda gelin olur.

Yaşar Kemal'in *Demirciler Çarşısı Cinayeti* romanındaki Derviş Bey, anasının ve ninesinin bulunduğu bir kızla görücü usulü bir evlilik yapar. Derviş Bey, “geleneğin temsilcilerinden” (Topçu, 2015: 292) biridir. Evlenirken de gelenekler çerçevesinde hareket eder ve evleneceği kızı ailesine seçtirir. Derviş Bey'in karısı Meyro, Amik Ovasından büyük bir Türkmen Beyi'nin kızıdır. Karı-koca birbirlerinin yüzünü ancak evlenecekleri gün görebilir (Kemal, 2009: 117).

Yusuf Atılğan'ın *Anayurt Otel* romanındaki Zebercet'in babası ile annesi görücü usulü olarak evlenmiştir. Evlilik, aile büyükleri vasıtasıyla gerçekleşir. Zebercet'in annesi, kendisine kapı aralığından gösterilen damat adayı ile evlenmeyi kabul eder. Anlatıcı, bu evliliği şu şekilde özetler: “Bir akşam konakta yemeğe çağrılmış; kapı aralığından anasına göstermişler. ‘Olur’ demiş; Yunan gelmezden bir yıl önce evlenmişler” (Atılğan, 2014: 29). Zebercet'in annesi, evleneceği kocasını sadece kapı aralığından görmüş, sonra da onunla evlenmiştir. Zebercet'in babasının ise evleneceği kadını görüp görmediği belirtilmemiştir.

SONUÇ

1971-80 dönemi romanlarındaki görücü usulü evlilik vakaları yukarıdaki şekilde örneklenmiştir. Buna göre görücü usulü evlilikler kent romanlarında işlenmekten kaçınılmış ve kırsal kesimin işlendiği romanlarda daha fazla tercih edilmiştir, bir bakıma görücü usulü evlilikler kent romanlarına yakıştırılmamıştır. Evlenecek çiftler, romanların büyük çoğunda birbirlerini önceden tanımaz, aile büyükleri veya yakınlar aracılığıyla birbirine gösterilir. Yine çoğunlukla tarafların görüşü alınır, sadece üç romanda gelin adayının görüşüne başvurmaya gerek görülmez (*Dik Bayır, Mahmudo İle Hazel, Saragöl*).

Buna göre Tanzimat Dönemi romanlarında işlenen/eleştirilen taraflarının rızasının olmadığı evlilik şekilleri azalmıştır. Artık çoğunlukla her iki tarafın da rızasının olduğu görücü usulü evlilikler işlenmektedir. Nitekim romanlarda görücü usulü evliliklere genellikle olumlu yaklaşılır. Sadece üç romanda bu tür evlilikler eleştirilir (*Aşk Da Gezer, Bir Akşam Alacası, Anayurt Oteli*). Bu da aslında toplumsal yapının romanlardaki yansımaları şeklinde değerlendirilebilir. Romanlarda evlilik talebi genellikle erkek tarafından gelir, sadece bir romanda rutinin dışına çıkılır ve kız tarafı, damat adayına talip olur (*Son Fırtına*).

Özellikle İslami romanlarda damat adayı hakkında araştırma yapılma ihtiyacı ve bekârları evlendirmenin sevap olduğu düşüncesi işlenir. Bilindiği gibi İslam inancına göre kadın ve erkeğin flört etmesi, aşk yaşaması yasaktır, iki taraf ancak belli şartlar altında bir araya gelebilir. Bu durum doğal olarak görücülüğü gerekli kılar; çünkü taraflar birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir ve ancak o kişileri yakından tanıyan kişilerden bilgi sahibi olunabilmektedir. Kadın ile erkeğin evlilik öncesinde birbirlerini tanımaması, beraberinde ebeveynlere de sorumluluk yüklemekte ve evlenilecek aday hakkında araştırma yapılma ihtiyacını doğurmaktadır. İslami romanlarda bu durum özellikle örneklenir ve doğru evlilik uygulamaları gösterilir. Görücü usulü evliliğin körü körüne bir evlilik olmadığı, adayın kişiliğinin, inancının, ahlakının sorgulanması gerektiği ve ancak bu kriterler sağlandıktan sonra evliliğe onay verilmesi gerektiği vurgulanır. Yine İslam inancındaki evliliği teşvik etme prensibi, romanlarda bir tür iyilik/yardımlaşma olarak görülür ve yüceltilir.

Yapılan araştırmalara göre ülkemizde geçmişten bugüne en yaygın evlilik türü görücü usulü evliliklerdir. Fakat romancıların bu evlilik türünü toplumda görülme sıklığına nazaran daha az işlediği söylenebilir. Buna göre görücü usulü evliliklerin romancı tarafından 'bir tema olarak' yeterince benimsenmediği, bu tür evlilikler yerine menfaat evlilikleri, aşk evlilikleri, kaçarak evlenme gibi entrik kurguyu canlı tutacak olan evlilik türlerinin tercih edildiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2005). İslam Hukuku Açısından Nişanlanma. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 71-94.
- ASPB. (2006). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- ASPB. (2011). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Atılğan, Y. (2014). *Anayurt Oteli*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bağlı, M. & Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat. *Aile ve Toplum*, 8, 9-22.
- Bal, H. (2014). Siyaset Teorisinde 'Otorite' Kavramı. *Turkish Studies*, 2, 247-255.
- Canan, İ. (1988). *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte C. 17*. İstanbul: Akçağ Yayınevi.
- Cilasun, R. (2010). *Bir Annenin Feryadı*. İstanbul: Ebru Yayınları.

- Cilasun, R. (2014). *Beklenen Sabah*. İstanbul: Ebru Yayınları.
- Cilasun, R. (2015). *Haram Lokma*. İstanbul: Ebru Yayınları.
- Coşkun, B. (2011). Halide Nusret Zorlutuna'nın Romanlarını Kronotopik Okuma. *Turkish Studies*, 6/1, 860-877.
- Cumalı, N. (1990). *Aşk da Gezer*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Çimen, L. K. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Çokum, S. (1978). *Zor*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- DİB. (2008). *İlmihal II*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- DİB. (2011). *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Doğan, H. Z. (1991). Aile Yapısının Durumsal Çözümlemesi. *Aile ve Toplum*, 1, 23-34.
- Duben, A. & Behar, C. (2014). *İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*. N. Mert (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Eren, A. (2013). *İslam'da Evlilik ve Aile Eğitimi I*. İstanbul: Sağlam Yayınevi.
- Erkal, M. E. (1993). Türk Aile Yapısı ve Bazı Meseleler. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 1, 15-21.
- Esen, N. (1991). *Türk Romanında Aile Kurumu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Fındıkoğlu, Z. (1991). Türklerde Aile İctimaiyatı. B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Ed.) *Aile Yazuları I- Temel Kavramlar, Yapı Tarihi Süreç* (s.13-36). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- İleri, S. (2010). *Bir Akşam Alacası*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kaplan, M. (1997). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kazancı, A. L. (2005). *Son Fırtına*. İstanbul: İpek Yayıncılık.
- Kazancı, A. L. (2011a). *Bir Vicdan Uyanıyor*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kazancı, A. L. (2011b). *Üvey Anne*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kemal, Y. (2009). *Demirciler Çarşısı Cinayeti*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kudret, C. (1976). *Karınca Tanırsınız*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Mithat, A (2000). *Yeryüzünde Bir Melek*. Nuri Sağlam (Haz.). Ankara: TDK Yayınları.
- Miyasoğlu, M. (1997). *Dönemeç*. İstanbul: Konak Yayınları.
- Okçu, E. I. (2015). *Sanıcı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Polat, Ö. (2011a). *Dilan*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Polat, Ö. (2011b). *Saragöl*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

- Polat, Ö. (2013). *Mahmudo İle Hazel*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Sayar, A. (2002). *Dik Bayır*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sayar, A. (2011). *Can Şenliği*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şemsettin Sami, (2004). *Taaşşuk-u Tal'at ve Fitnat*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Tahir, K. (2004). *Bir Mülkiyet Kalesi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, K. (2013). *Damağası*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Topçu, M. (2015). *Yaşar Kemal'in Romanlarında Halk Kültürü Etkisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1992). Türk Ailesinin Genel Yapısı. *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi 1* (s. 22-59). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Yavuz, İ. U. (2005). *Dikenli Yollar*. İstanbul: Elips Kitap.
- Yılmazçoban, A. M. (2008). Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi -Demirci Örneği- (Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zorlutuna, H. N. (2014). *Aydınlık Kapı*. İstanbul: Timaş Yayınları.